

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЕКСПЕРИМЕНТУ)

Постановка проблеми. Більшість випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які мають високий рівень академічних та спеціальних здібностей продовжують навчання у вищих навчальних закладах, але, на жаль, не всі здібності учнів можуть бути реалізованими в умовах ЗНЗ, особливо в тих, хто має певні труднощі не тільки в навчанні, але й у спілкуванні. Тому важливим завданням вищої освіти є підготовка майбутніх фахівців, які зможуть здійснити ефективну допомогу з подолання труднощів соціалізації обдарованих школярів в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки соціальних педагогів розглянуто в таких аспектах, як: висвітлення особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ (Р. Вайнола, Т. Веретенко, Ю. Галагузова, Л. Мішик, О. Москалюк, Н. Собчак, З. Фалинська, Л. Штефан); вивчення зарубіжного досвіду підготовки соціальних педагогів (С. Когут, О. Пришляк, Н. Микитенко); дослідження напрямів підготовки соціальних педагогів (К. Бакланов, Л. Боднар, О. Гура, І. Ковчина, О. Лісовець, М. Малькова, Ю. Мацкевич, О. Межирицький, С. Пашенко, О. Пономаренко, Л. Пундик). Аналіз літературних джерел свідчить, що бракує досвіду професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів, що викликає необхідність вивчення цього напрямку і зумовлює актуальність проблеми.

Постановка завдання. Метою дослідження було виявлення початкового рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів, що вимірюється через мотиваційно-діагностичний (виявлення потреб, мотивів, установок майбутніх соціальних педагогів, усвідомлення ними необхідності організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів, прояв ціннісного ставлення до підготовки в напрямі взаємодії з обдарованими школярами), когнітивно-діяльнісний (оволодіння майбутніми соціальними педагогами знаннями та вміннями, необхідними для організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів), практичний (оцінювання готовності студентів до організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів у різних ситуаціях практичної професійної діяльності), а також особистісний (вимірювання рівня розвитку професійно значущих особистісних якостей майбутніх фахівців) компоненти. У статті представлено результати констатувального етапу експерименту.

Виклад основного матеріалу. У результаті вивчення рівня сформованості мотиваційної готовності студентів – майбутніх соціальних педагогів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харківської державної академії культури, Херсонського державного університету за методикою В. Смекайла, М. Кучері [1] виявлено, що у студентів переважає спрямованість «на справу», тобто вони зорієнтовані на спільну діяльність, на соціальне схвалення (73% респондентів), найбільше задоволення отримують від розуміння того, що робота зроблена добре 56% респондентів, 37% – від того, що їх оточують друзі. Студенти відмітили, що кращим педагогом є той, хто: а) виявляє зацікавленість до учнів і до кожного має індивідуальний підхід – (25% респондентів); б) викликає інтерес до предмета так, що учні із задоволенням поглиблюють свої знання з предмету – (38%); в) 75% студентів вважають, що гірше всього, коли педагог не приховує, що деякі учні йому несимпатичні, насміхається й жартує над ними. 31% студентів вважають, що найбільших успіхів вони досягають тоді, коли працюють з людьми, які їм симпатичні; 50% – коли робота є для них цікавою; 19% – коли їхні зусилля

винагороджуються; 37% – успіхів досягають тоді, коли ніхто не боїться висловити свою думку; 63% студентів найбільше цінують здоровий практичний розум і кмітливість. 31% студентів відмітили, що їм приємно, коли вони працюють над важливою для всіх справою, 81% – відмітили, що людина повинна прагнути до того, щоб виконати своє завдання. Аналізуючи результати відповідей студентів, ми дійшли висновку, що більшість студентів зорієнтовані на успішне виконання своєї діяльності. Позитивним є те, що майбутні соціальні педагоги прагнуть досягати успіху, набувати досвіду, працюють продуктивно, коли робота викликає в них інтерес і вони усвідомлюють значущість своєчасного виконання завдань. Проте серед опитаних у 10% переважає спрямованість на себе, що відводить їх від справи, вступу у взаємодію.

Окрім цього, за допомогою додаткових запитань вдалося визначити, що на перше місце в ієрархії очікувань від майбутньої професії студенти винесли професійний розвиток, уміння допомагати іншим, на друге місце – самореалізацію (знайти себе, вміти вирішувати проблеми), самоствердження, самовдосконалення в усіх сферах життя, визнання, соціальний стан у суспільстві, повагу, кар'єрне зростання. На основі аналізу відповідей студентів ми дійшли висновку, що їм властиве прагнення вдосконалювати власний потенціал, що є необхідною умовою для організації супроводу обдарованих школярів. Небайдужі вони й до проблем обдарованих школярів, відмічають інтерес до взаємодії з ними. У цілому майбутні соціальні педагоги бажають рухатися вперед, розвиватися, оволодівати новими вміннями, розвивати моральні й особистісні якості. Нами відмічено, що на початку педагогічного експерименту в більшості респондентів переважав ситуативний характер інтересу до взаємодії з обдарованими школярами. Причиною цього слугувала відсутність інформації з цього напрямку роботи, низький рівень за показниками толерантності студентів (за методикою В. В. Бойко) [2], що підтверджували позитивні відповіді студентів на такі твердження: «Мене звичайно виводить з рівноваги некмітливий співрозмовник», «Мене дратують любителі поговорити», «Мені неприємні самовпевнені люди», «Мені важко бути в злагоді з людьми, у яких поганий характер», «Я уникаю підтримувати стосунки з дивакуватими людьми», «Мене дратує, якщо партнер робить щось по-своєму, не так, як мені того хочеться».

Підтримці стійкого інтересу до організації супроводу обдарованих школярів заважає і невпевненість студентів у власних силах, неготовність до вирішення проблемних ситуацій у шкільному середовищі, завищені, неконкретні очікування від майбутньої професії. Відзначимо, що нами виявлена інертність з боку студентів до отримання нових, цікавих знань про обдарованих школярів, наприклад, під час просвітницького тренінгу, який проводився в межах педагогічної практики. Нерідко бажання допомогти обдарованим школярам під час виникнення в них проблем у спілкуванні з товаришами зводилося лише до бесід із ними. Такий стан справи, звичайно, заважає виробленню чіткої моделі супроводу обдарованих школярів, активної позиції студентів-майбутніх соціальних педагогів щодо вирішення проблем соціалізації обдарованих школярів.

Враховуючи спрямованість студентів, під час проведення тренінгу «Практичні аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми» їм було запропоновано скласти список вмінь та якостей соціального педагога, який працює з обдарованими школярами [4, с. 21]. На думку студентів, соціальний педагог, який працює з обдарованими школярами, має бути: тактовним, ввічливим, талановитим, розуміти проблеми дітей, вміти вирішувати їх, вміти організовувати діяльність із різними службами, які допомагають обдарованим школярам підтримувати та розвивати їхні здібності, працювати з педагогами й батьками. Отже, студенти відзначають важливість розвитку вмінь та особистісних якостей соціальних педагогів, які організовують супровід обдарованих школярів, що підтверджує наявність у студентів інтересу до цього напрямку діяльності.

Якість засвоєння студентами знань про проблеми обдарованих школярів, організацію їхнього соціально-педагогічного супроводу до початку формувального етапу експерименту була низькою, переважавав репродуктивний характер засвоєння знань про обдарованість,

особливості роботи соціального педагога у спеціалізованому закладі для обдарованих школярів. Труднощі виникали під час визначення функцій соціального педагога, який працює з обдарованими школярами, студенти плутали їх із функціями практичного психолога.

Аналізуючи отримані дані, пояснимо стан справи таким чином. Знання соціальних педагогів у напрямі роботи з обдарованими школярами ще недостатньо поширюються в професійній підготовці майбутніх фахівців. На питання, що знають студенти про соціально-педагогічний супровід обдарованих школярів, студенти надали нечіткі, поверхові відповіді [3, с. 51]. Характерними були, наприклад, такі відповіді: «допомога та підтримка обдарованих школярів», «супровід соціального педагога, який допомагає знайти себе», «вплив на обдарованих школярів», «спостереження за поведінкою цих дітей», «допомога в адаптації обдарованих школярів», «надання можливості розвивати таланти». Слід зазначити, що на етапі констатації 38 % студентів не надали взагалі відповідь на це запитання, 33% студентів вірно обрали відповідь на запитання «Що таке обдарованість?», 24% опитаних відмітили, що обдарованість – «незвичайне явище у психології людини», 75% студентів відмітили, що обдаровані школярі мають труднощі як особистісні, так і соціальні.

Студентами відзначено, що соціальний педагог може впливати на ситуацію та вирішувати труднощі соціалізації обдарованих школярів, такі як: постійні конфлікти у класі, суперечки з вчителями, байдуже ставлення до вимог вчителів. 50% студентів не надали характеристику проблем обдарованих школярів, які виховуються в сім'ях «групи соціального ризику», а 60% – не охарактеризували специфіку роботи соціального педагога у спеціалізованому закладі для обдарованих школярів. Отримані результати свідчать про необхідність формування у студентів знань про особливості обдарованих школярів, специфіку діяльності соціального педагога з ними.

Окрім зазначеного, на етапі констатації було виявлено, що у студентів недостатньо сформовані такі важливі особистісні характеристики та риси, які необхідні їм для організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів: низькі показники толерантності, доброзичливості, прояв нетерплячого ставлення до людей, які мислять нестандартно, висувають власні ідеї, які відрізняються від поглядів студентів. Проте, слід відмітити, що показники мотивації особистості до професійної діяльності, виявилися такими: 13% студентів спрямовані на суспільну діяльність, 38% – на розвиток моральних якостей, 33% – на розвиток вольових якостей. Отже, студенти мають намір розвивати свої моральні й вольові якості, що позитивно відзначатиметься на їхній подальшій професійній діяльності з обдарованими школярами. Лише 17% студентів мають високі показники толерантності, 56% – складно проявляти терпляче ставлення до оточуючих. 8% студентів продемонстрували високі показники емпатії, 14% – низькі показники. Отримані результати свідчать про те, що в цілому студенти вміють співчувати іншим, проте не відрізняються особливою чутливістю. Враховуючи результати проведеного діагностичного дослідження, можна зробити висновок, що студентам складно прогнозувати розвиток стосунків між людьми, а отже, це заважає повноцінно сприймати обдаровану особистість, бачити її проблеми.

Оцінка практичних вмінь студентів здійснювалась у межах педагогічної практики у процесі їхньої взаємодії з обдарованими школярами. Під час виконання індивідуальних творчих завдань більшість студентів проявляли безініціативність, виконували завдання на репродуктивному рівні. Складність викликали й такі завдання, як: значення активності та творчого потенціалу соціального педагога у процесі залучення учнів до проектної діяльності, роль соціального педагога у прогнозуванні соціалізації обдарованих школярів, визначення умов ефективної організації супроводу обдарованих школярів. Під час вивчення діагностико-прогностичних умінь студентів застосовувався розроблений нами діагностичний матеріал для тренера-супервізора. За допомогою цього матеріалу визначено, наскільки студенти вміють визначати проблеми обдарованих школярів, застосовувати

методи для вивчення особливостей їхньої соціалізації та методики діагностування їхніх труднощів.

Висновки. Отже, відсутність підготовки фахівців до організації супроводу обдарованих школярів впливає на виникнення труднощів у студентів під час визначення ними проблем обдарованих школярів, їх аналізу та вирішення. Поряд із цим на констатувальному етапі експериментального дослідження виявлено, що в цілому у студентів добре розвинені організаторські та комунікативні вміння, хоча іноді студенти не замислюються над важливістю їх використання у своїй подальшій професійній діяльності.

У процесі фахової підготовки студентів – майбутніх соціальних педагогів необхідним є формування їхньої готовності до організації супроводу обдарованих школярів, за такими компонентами: мотиваційний, когнітивний, практичний та особистісний, – завдяки чому майбутній фахівець навчиться творчо підходити до вирішення соціально-педагогічних ситуацій, що виникають у його професійній діяльності, що сприятиме появі прагнення до подальшого професійного розвитку та самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Архипова И. А. Лучшие тесты самодиагностики личности старшеклассников и студентов. Психологический практикум / И. А. Архипова. – СПб. : Наука и Техника, 2009. – 288 с.
2. Бойко В.В. Практическая психодиагностика / В. В. Бойко. – М., 1998.
3. Яковенко К. Ю. Методичні рекомендації зі спецкурсу «Організація соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів» за вимогами кредитно-модульної системи для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності «Соціальна педагогіка» / К. Ю. Яковенко. – Харків: ХНПУ, 2011. – 68 с.
4. Яковенко К. Ю. Методичні матеріали тренінгу «Практичні аспекти підготовки соціального педагога до роботи з обдарованими дітьми»/ К. Ю. Яковенко; Харк. нац. пед. ун-т. – Х. : ХНПУ, 2010. – 36 с.

Яковенко К. Ю.

Дослідження готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів (за результатами експерименту)

Подано матеріал із дослідження готовності майбутніх соціальних педагогів до організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів, здійснено опис компонентів готовності, представлено результати дослідження кожного з них. Визначено необхідність здійснення ефективної підготовки майбутніх фахівців до організації супроводу обдарованих школярів.

Ключові слова: майбутній соціальний педагог, готовність, компоненти готовності, соціально-педагогічний супровід, обдарований школяр, експеримент, професійна підготовка.

Яковенко К. Ю.

Исследование готовности будущих социальных педагогов к социально-педагогическому сопровождению одаренных школьников (по результатам эксперимента)

Представлен материал по исследованию готовности будущих социальных педагогов к организации социально-педагогического сопровождения одаренных школьников, осуществлено описание компонентов готовности, представлены результаты исследования каждого из них. Определена необходимость осуществления эффективной подготовки будущих специалистов к организации сопровождения одаренных школьников.

Ключевые слова: будущий социальный педагог, готовность, компоненты готовности, социально-педагогическое сопровождение, одаренный школьник, эксперимент, профессиональная подготовка

K. Yakovenko

The Investigation of the Readiness of Future Social Pedagogues to Social Pedagogical Accompaniment of Gifted Students (According to Results of Experiment)

This paper presents the material on the readiness of the future social pedagogues to the organization of social and pedagogical support of gifted pupils, accomplished the description of motivational – valuable, cognitive, practical and personal components of preparedness, presented results of a research of each. The authors emphasize the need for effective training of future specialists for organizing support of gifted pupils.

Key words: future social pedagogue, readiness, components of readiness, social pedagogical accompaniment, gifted student, experiment, professional training.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2012 р.